

Juha Tainio

Toimittaja

Fennoskandian historiaa ruotsinsuomalaisittain

Pohtiessani suomen kielen asemaa Pohjoismaissa huomasin, että kielihankkeen Suomessa pani alulle syntyperäinen ruotsinsuomalainen, joka ei halunnut olla venäläinen. Johan Vilhelm Snellman syntyi 12.5.1806 Tukholmassa ja muutti vanhempiensa kanssa vuonna 1813 Kokkolaan. Silloin hänestä tuli venäläinen vastoin tahtoaan. Pian sen jälkeen Suomen suurruhtinaskunnassa alkoi kansanliike, jonka mottona oli: "Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme halua tulla, olkaamme siis suomalaisia." Tiedämme, miten siinä kävi, mutta entä suomen kieli Ruotsissa ja Norjassa?

400 vuotta sitten Ruotsi vahvisti suurvalta-asemaansa perustamalla pohjoisessa Tornion kaupungin sekä asuttamalla idässä Inkerinmaata. Tuolloin alkoi Ruotsin suomenkielisen luterilaisen väestön levittäytyminen itään, länteen, etelään ja pohjoiseen. Savakot ja äyrämöiset siirtyivät etelään Inkerinmaalle, Savosta rautalampilaiset siirtyivät länteen Ruotsin suomalaismetsiin ja pohjalaiset jäämeren rannalle kalastamaan sekä Ruotsin etelärannikolle Blekingeen laivoja rakentamaan.

Tämä oli ruotsinsuomalaisuuden suuruuden aikaa, vaikka nykyisen kaltaista identiteettiä ei vielä silloin ollutkaan. Suomen kieli oli kuitenkin käytössä koko valtakunnassa ja Tukholmassa oli suomalainen seurakunta. Suomenkielisiä Raamattuja painettiin ruotsinkielisiä enemmän.

Napoleonin sotien (1808–1812) seurauksena tapahtui Fennoskandian suomenkie-

lisen väestön uusjako. Valtakunnan itäisten läänien suomalaisista tuli Venäjän alamaisia eli "ryssän suomalaisia". Ruotsi-Norjan unionin myötä vuonna 1812 saapui valtakunnan läntiseen osaan lisää suomea puhuvia Rujan rannoilta ja Norjan suomalaismetsistä. 1800-luvulla Fennoskandian suomalaiset olivat joko Venäjän tsaarin tai Ruotsin kuninkaan alamaisia.

Keväällä 2021 Norja on säätämässä uutta kielilakia, joka esittää vain kainun eli kveenikielen ottamista kansallisten vähemmistökielten joukkoon. Lakiehdotuksessa ollut sanamuoto "kven/finska" olisi mahdollistanut molempien kielten käyttämisen, mutta pelkkä "kven" sulkee pois suomen kielen käytön opetuksessa. Norjan vanha "finska fara"-politiikka nostaa päätään ja norjansuomalaiset järjestöt raivoavat. Kveenimaa-yhdistyksen perustaja Björnar Seppola on kirjoittanut aiheesta pohjoisnorjalaisiin lehtiin ja saanut runsaasti kannatusta sosiaalisessa mediassa. Hän ihmettelee, miten Pohjoiskalotin yhteistyön käy, jos suomen kieltä ei kouluissa opeteta. Kveni ei ole elävä kieli, jolla voi kommunikoida suomalaisten kanssa, vaan se on joukko vanhoja fraaseja joilla ei pärjää, jos haluaisi mennä vaikkapa ammattikoulutukseen Suomessa, toteaa Seppola.

Myös Pohjois-Suomen lehdissä on asiasta kirjoitettu samaan sävyyn. Suomen entiset Oslon ja Tukholman suurlähettiläät ovat ottaneet kantaa suomen kielen puolesta ja viestineet huolensa Oslon. Suurlähettiläs

Heikki Talvitie muistaa, kuinka Ruotsi yritti 2000-luvun alussa hyväksyä vain meänkielen kansalliseksi vähemmistökieleksi. Silloin presidentti Martti Ahtisaari sai Ruotsin muuttamaan kantansa ja tunnustamaan suomen meänkielen rinnalle Ruotsin historialliseksi vähemmistökieleksi. Samoilla argumenteilla yrittävät norjansuomalaiset nyt saada suomen kveenikielen rinnalle Norjan virallisten vähemmistökielten joukkoon.

Suomen kieltä on käytetty Norjassa Jäämeren rannalla jo muinaisista ajoista kalastuksen kielenä. Ruija on saanut pysyvän asuutuksensa sekä Ruotsin Torniolaaksosta että Pohjois-Suomesta, Kainuusta ja Pohjanmaalta. Lisäksi suomen kieltä on käytetty yleisesti pohjoisen Fennoskandian keskinäisessä kanssakäymisessä, muun muassa Jäämeren ja Vienanmeren välisessä ns. pomorikaupassa.

1860-luvulla monet kveenit jättivät tai myivät talonsa ja lähtivät valtameren yli "kultaa vuolemaan". Tyhjä talot ja työvoimapula houkuttelivat muuttajia Suomesta ja Torniolaaksosta. Heistäkin osa muutti edelleen Amerikkaan, mutta osa jäi pysyvästi Ruijaan. Samaan aikaan Suomesta muutettiin myös Kuolaan, koska Ruotsi-Norja sulki rajan "ryssän suomalaisilta". Se oli tuolloin maan sisäistä muuttoa, sillä Suomen suur-

ruhtinaskunnan ja Venäjän välillä ei ollut valtionrajaa. Muurmanskin alueelle syntyi useita suomalaisia kalastajakylä, joihin luterilainen kirkkokin ulotti toimintansa.

Vielä 1900-luvun alussa suomen kieli oli yleisesti käytössä koko Pohjoiskalotissa. Kun Ruotsi-Norjan unioni hajosi vuonna 1905 ja Suomi itsenäistyi 1917, tilanne muuttui. 1920-luvulla alkoivat kylmät tuulet puhaltaa Suomen rajojen ulkopuolelle jääneille suomenkielisille. Ruotsissa suomenkielisten koulujen toiminta loppui ja valtio salli opetuksessa vain ruotsin kielen käytön. Erityisen ankea oli vuosi 1937, jolloin Norjassa kiellettiin suomenkielinen Raamattu ja Muurmanskin suomalaiset joutuivat kieltensä takia Stalinin vainojen kohteeksi.

2000-luvulla suomen kielen kohtaloa Norjassa, Ruotsissa ja Venäjällä tulee jo voida tarkastella kiihkottomasti. Olen itse kahden maan kansalainen — en puhtaasti suomalainen enkä ruotsalainen vaan ruotsinsuomalainen — ja pohdin kielihistoriaa keskeltä Fennoskandia, keskipohjalaisen ja viidenkymmenen Ruotsissa vietetyn vuoden perspektiivistä. Nykypäivän globaalissa maailmassa kaksikielisyys tai monikielisyys on "uusi normaali" ja sen vuoksi myös suomen kieli naapurimaissa pitäisi nostaa sille kuuluvaan arvoonsa.

Tuomas Martikainen &
Pirkko Pitkänen (toim.)

Muuttoliikkeiden vuosisata

Kylmän sodan päättymisen jälkeen olemme eläneet kasvavan kansainvälisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen aikaa. Tiivistyneen globaalien taloudellisen ja poliittisen yhteistyön myötä ihmisten kansainvälinen liikkuvuus on lisääntynyt. Globalisaatio, kaupungistuminen, väestönkasvu ja ilmastonmuutos ovat megatrendejä, jotka todennäköisesti jatkuvat tulevina vuosikymmeninä. Lisääntyvän kansainvälisen muuttoliikkeen ja muun kansainvälisen yhteistyön ja yhteiselon myötä myös globaalit riskit kasvavat. Muuttoliikkeiden vuosisata avaa kansainvälisen liikkuvuuden ilmiöitä sekä nostaa esiin mahdollisia tulevia kehityskulkuja.

Julkaisuja 37. Siirtolaisuusinstituutti 2020. 90 s.

Hinta 25 € + toimituskulut